

збалансованого та ефективного використання землі. Причини критичної ситуації у сільськогосподарському землекористуванні України обумовлені дією як суб'єктивних, так і об'єктивних чинників. Трансформація земельних відносин призвела до створення нової структури землекористування, яка не враховує змін і впливу на навколишнє природне середовище. Теоретичні і практичні дослідження доводять

необхідність розробки нової еколого-економічної концепції розвитку вітчизняного агропромислового виробництва, яке передбачає формування в ньому досконалого техніко-технологічного потенціалу та збалансованої ресурсно-виробничої бази. Беззаперечною основою такої бази в аграрній сфері є стале використання земельних ресурсів.

Література

1. Федоров М.М. Особливості формування ринку земель сільськогосподарського призначення в Україні / М.М. Федоров // Економіка АПК. – 2007. – №5. – С. 73–78.
2. Третяк А.М. Управління земельними ресурсами та реєстрація землі в Україні / А.М. Третяк. – К., 1998. – 224 с.
3. Урчукин П. Принципы и шаги перехода Украины к рынку / П. Урчукин // Экономика Советской Украины. – 1991. – №2. – С. 3-12.
4. Хвесик М.А. Стратегічні імперативи раціоналізації землекористування в контексті соціально-економічного піднесення України / М.А. Хвесик // Економіка АПК. – 2009. – №3. – С. 24–30.
5. Кривов В.М. Екологічно безпечне землекористування Лісостепу України. Проблема охорони ґрунтів / В.М. Кривов. – К.: Урожай, 2006. – 304 с.
6. Андрійчук В.Г. Надконцентрація агропромислового виробництва і земельних ресурсів та її наслідки / В.Г. Андрійчук // Економіка АПК. – 2009. – № 2. – С. 3–9.

УДК 332.34:631.95

ОЦІНКА ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО СТАНУ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Ровдич Н. Л.

Проаналізовано стан земельних ресурсів Сумської області, розкрито основні проблеми використання та охорони земель області. Запропоновано вдосконалення системи використання земельних ресурсів Сумської області шляхом оптимізації структури земельних угідь, вдосконалення моніторингу на землях всіх форм власності, створення інформаційної бази даних для обґрунтування системи природоохоронних заходів.

Постановка проблеми. У сучасних умовах, коли людина все активніше втручається у природні процеси, раціональне використання та охорона земель є однією з найголовніших проблем країни. Ґрунтовий покрив в Україні використовується дуже інтенсивно: під ріллею перебуває 57,3% загальної площі території, або 79,5% сільськогосподарських угідь. Крім того, 10,2 млн. га орних земель зруйновано водною, а 5 млн. га - вітровою ерозією, 10 млн. га мають надмірну кислотність, 4 млн. га перезволожені. Площа ерозійно небезпечних ґрунтів досягла 17 млн. га і далі збільшується. Щорічно через неправильний обробіток ґрунту зі схилів змивається близько 500 млн. т продуктивних земель [6, с. 9]. Близько 60% української ріллі займають чорноземи - найродючіші ґрунти світу, але й вони сильно деградують.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання раціонального використання земельних ресурсів на сьогоднішній час набуває все більшої актуальності. Значний вклад у розробку теоретичних, методичних та практичних засад щодо удосконалення використання земельних ресурсів внесли: Л. Г. Мельник, Б. М. Данилишин, А. М. Хвесик, Л. М. Горбач, Л. Я. Новаковський, М.Г.Ступень, М. С. Богіра, А. Я. Сохнич, Р.М. Панаас.

Формулювання цілей статті. При написанні статті задавались наступними цілями:

- дослідити еколого-економічні проблем земельних ресурсів на регіональному рівні;
- запропонувати можливі шляхи вирішення проблемних питань використання земельних ресурсів Сумської області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сумська область розташована у північно-східній частині України, охоплює частину Середньоруської височини і Придніпровської низовини. Область займає 4% території України (2383,2 тис. га). На півночі та сході Сумщина межує із Брянською, Курською та Білгородською областями Російської Федерації (довжина державного кордону з Російською Федерацією 298 км), на півдні, сході та заході – із Харківською, Полтавською та Чернігівською областями України. Відстань від обласного центра до столиці України складає 350 км.

Клімат – помірно континентальний: зима прохолодна, літо не спекотне. Середня температура липня +19°C, січня –7,5 °C. Максимум опадів випадає влітку у вигляді дощів. Природно-рекреаційний потенціал області представлений лісами і чагарниками (17% території). У північних районах переважають мішані ліси (сосна, дуб, береза), у центральних районах – острівні ліси (липа, клен, ясен), зустрічаються дубові гаї. Усі степові простори розорані, за винятком ділянки цілинного степу “Михайлівська цілина”, яка входить до Українського степового заповідника.

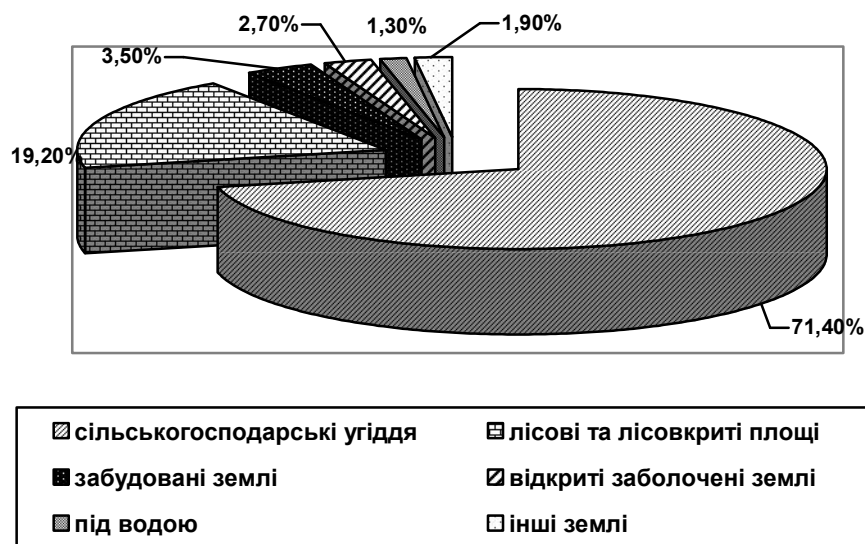

Рис. 1 Поділ земельного фонду Сумської області за функціональним використанням

Територія області поділяється на поліську зону (Середино-будський, Шосткинський, Ямпільський та північна частина Кролевецького району) і лісостепову зону (решта території області). У північній частині лісостепової зони знаходиться перехідна зона, до якої відносяться Глухівський, Путивльський, частина Кролевецького та Конотопського районів.

Розглянемо основний природний ресурс Сумської області – земельні ресурси. На рисунку 1 відображено поділ земельного фонду області за функціональним використанням. Сучасний

стан використання земельних ресурсів Сумської області не відповідає вимогам раціонального природокористування. Розораність території області становить 51,7%, а сільськогосподарських угідь - 72,4%, лісистість – 19,2%.

В області зберігається стала тенденція щодо зменшення орних земель в обробітку. Так за період 2000-2010 роки площа ріллі зменшилась на 52,9 тис. га (Рис. 2).

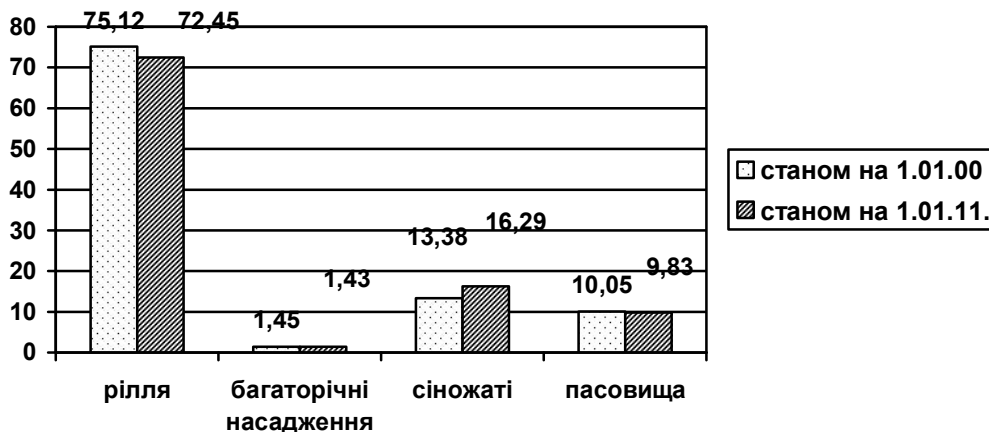

Рис. 2 Динаміка структури сільськогосподарських угідь Сумської області, %

У результаті незадовільного економічного становища сільськогосподарських товаровиробників в області виникли перелоги на площі 0,2 тис. га, щорічно не використовується понад 200 тис. га орних земель, а також у зв'язку з відсутністю науково обґрунтованих сівозмін та необхідної

кількості органічних та мінеральних добрив вирощування сільськогосподарських культур проводиться без дотримання ґрунтозахисної технології, що призводить до виснаження земель, зменшення родючості ґрунтів та їх деградації [7].

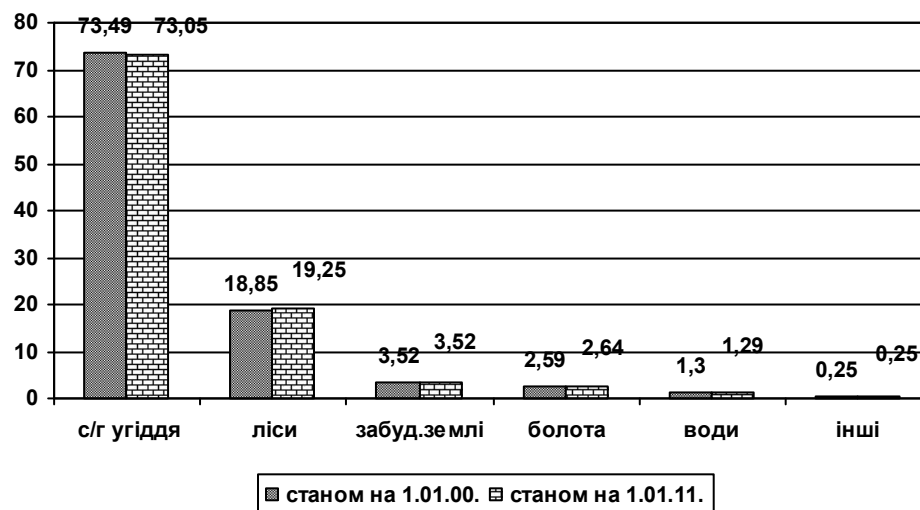

Рис. 3 Динаміка структури земельного фонду Сумської області, %

Значні зміни відбулися у розподілі земельного фонду області за формами власності. Станом на 01.01.10 у державній власності залишилось 1164,2 тис. га земель (51%) переважно землі лісового, водного фонду та природоохоронного і рекреаційного призначення, а також 20,8% сіль-

ськогосподарських угідь області, які використовуються переважно для забезпечення наукової діяльності, в навчальних цілях, а також для ведення насінництва, племінного господарства, вирощування лікарських рослин, виробництва специфічних видів сільськогосподарської продукції.

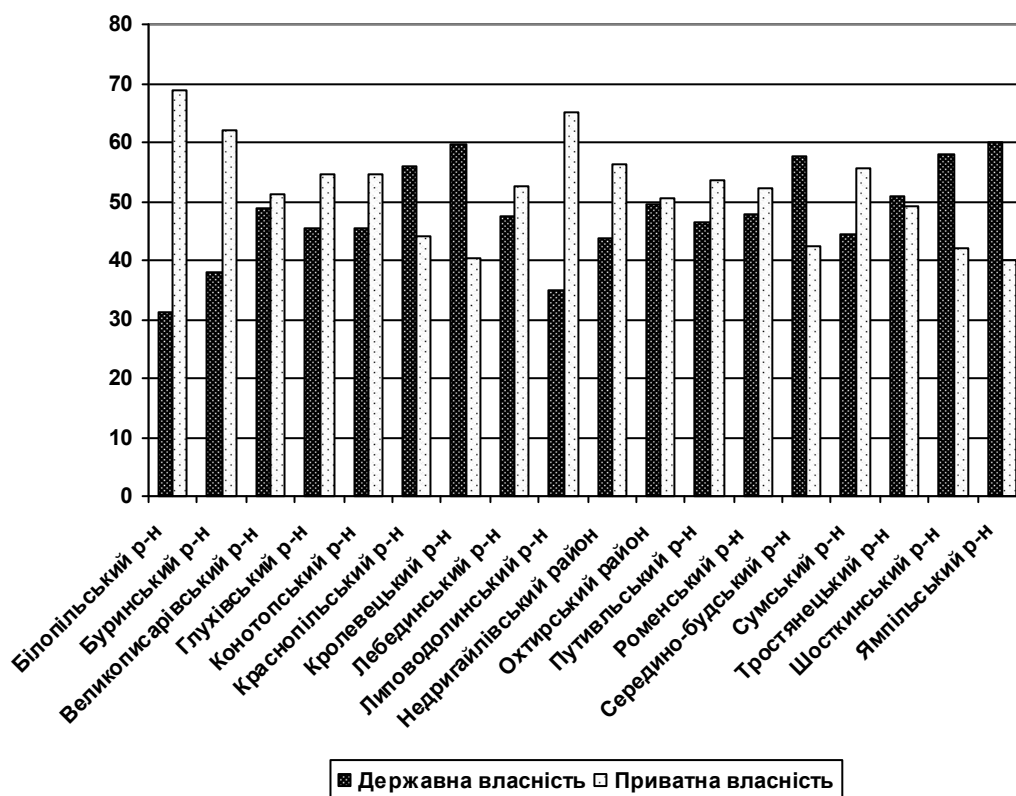

Рис. 4 Розподіл земель Сумської області за формами власності у розрізі районів

ґрунти області в основному представлені чорноземами типовими (58,8%), темно-сірими лісовими ґрунтами та чорноземами опідзоленими (15,1%), дерново-підзолистими (10,2%), ясно-сірими та сірими лісовими ґрунтами (8,1%), решту (7,8%) території займають інші, менш поширені

види ґрунтів [7]. Ці ґрунти здатні повністю задовольнити потреби області у виробництві рослинного білку, що використовується безпосередньо для харчування людей та відгодівлі сільськогосподарських тварин. Проте, ґрунти області характеризуються такими деградаційними процесами: щоріч-

ний від'ємний баланс гумусу, зниження вмісту поживних елементів, декальцинація ґрунтів, підвищення кислотності, погіршення фізичних і фізико-хімічних показників. Так, 35,8% сільськогосподарських угідь складають кислі ґрунти, солонцюваті ґрунти займають 3,9% сільськогосподарських угідь, а засолені - 6,2%. Останнім часом посилились процеси деградації ґрунтового покриву, які обумовлені техногенним забрудненням (радіонуклідами, важкими металами, збудниками хвороб).

Внаслідок тривалого екстенсивного використання земельних ресурсів в минулому в області площа еродованих сільськогосподарських земель на сьогодні складає 18% від загальної площі сільськогосподарських угідь. Загальна площа сільськогосподарських угідь, які зазнали глибокого впливу водної ерозії складає 17,5%, в тому числі 10,2% ріллі. Поряд з площинною ерозією досить інтенсивно розвиваються процеси лінійного розмиву та яроутворення. Площа ярів складає 0,11% від загальної площі області. Крім того, 1,1% сільськогосподарських угідь займають перезволожені землі, 3,6% - заболочені. У той час, як землі лісогосподарського призначення в області займають 19,2% від загальної площі області, а за обґрунтованими нормативами повинні займати 21,0%.

Стан використання земельних ресурсів Сумської області характеризується:

- надзвичайно високим рівнем господарського освоєння території;
- стихійним формуванням нових землекористувань ринкового типу шляхом оренди земельних часток (паїв), які характеризуються нестабільністю, дрібноконтурністю, черезсмужжям;
- інтенсивним розвитком деградаційних процесів та наявністю значних площ деградованих земель;
- недостатньою часткою земель природоохоронного, рекреаційного, оздоровчого, історико-культурного призначення;
- незадовільним нормативно-правовим та нормативно-технічним забезпеченням, що регулюють використання та охорону земель.

Найважливішими стратегічними завданнями щодо планування використання земель на

перспективу, як у країні в цілому, так і в Сумській області зокрема, є зменшення розораності земельного фонду, збільшення лісистості території, встановлення екологічно збалансованого співвідношення земельних угідь в зональних системах землекористування, дотримання екологічних вимог охорони земель при землеупорядкуванні територій.

Висновки. З метою вдосконалення територіальної організації земельних ресурсів Сумської області та поліпшення суспільного виробництва необхідно здійснити комплекс заходів з оптимізації структури земельних угідь. Оптимізацію структури земельних угідь можна проводити шляхом:

- збільшення площі земель з природними ландшафтами до рівня, достатнього для збереження ландшафтного і біологічного різноманіття;
- створення системи лісомеліоративних насаджень у долинах річок і на вододілах;
- доведення рівня лісистості до оптимального;
- консервації (залуження та заліснення) деградованих, малопродуктивних і техногенно забруднених земель, проведення рекультивації порушених земель.

Вдосконалення системи використання земельних ресурсів Сумської області можливе також шляхом розробки природно-сільськогосподарського, еколого-економічного, ґрунтового-ерозійного та інших видів структуризації земель. Дані, отримані, внаслідок такої структуризації земель, дадуть змогу узагальнити уявлення про земельний фонд і стануть важливою складовою інформаційної бази та обґрунтуванням системи природоохоронних заходів. Земельні відносини в аграрній сфері Сумської області в перспективі мають розвиватись шляхом подальшої концентрації сільськогосподарських угідь у великих сільськогосподарських підприємствах, вдосконалення моніторингу на землях всіх форм власності, продовження політики раціоналізації землекористування економічними методами.

Література

1. Богіра М. С. Землекористування в ринкових умовах: еколого-економічний аспект. Монографія. – Львів: Львівський національний аграрний університет, 2008. – 225с.
2. Добряк Д. С. Теоретичні засади сталого розвитку землекористування у сільському господарстві / Д.С. Добряк, А. Г. Тихонов, Н. В. Гребенюк. – К: Урожай, 2004. – 136 с.
3. Довідник «Земельні відносини на Сумщині (цифри та факти)», Суми – 2007, Сумське обласне управління земельних ресурсів. – Суми: ВВП «Мрія-1» ТОВ, 2008. – 28 с.
4. Земельний кодекс України. К.: Видавничий дім «Скіф», 2008. – 96 с. – Кодекси і закони України.
5. Малащук О. С. Оцінка екологічного стану земельних ресурсів Одещини // Землеустрій і кадастр 2010. - № 1. - с. 69-71.
6. Панас Р.М. П. Раціональне використання та охорона земель: Навчальний посібник. - Львів: Новий Світ-2000, 2008.-352 с.
7. Програма використання та охорони земель Сумської області на 2007-2015 роки. – Режим доступу: www.zemlya.sumy.ua/index.php
8. Статистичний щорічник Сумської області, 2008 рік. – Головне управління статистики у Сумській області, 2009. – 680 с.